

**Paco
Garmendia i
Xesus Alonso
Montero
analitzen la
situació socio-
cultural dels
seus països**

Euskadi i Galícia, cultures sota mínims

Les cultures **Adrià BELTRAM** seua situació a l'Estat espanyol no és un tema nou. Se n'ha parlat, i se'n parla. Han estat i són reivindicades. Polèmiques, debats i enfrontaments, les han preses com a excusa. I encara troben obstacles, reticències i desqualificacions. Les cultures nacionals a penes han assajat un desig de normalitat i ja hi ha qui els té por. Per tal de definir la situació de la llengua i la cultura pròpies a Euskadi i Galícia, hem parlat amb dos bons coneixedors d'aquestes qüestions.

Paco Garmendia és secretari de política lingüística del govern basc, departament de coordinació i assessorament per a la normalització lingüística.

Coneix, doncs, de molt prop, els problemes de la pràctica i la planificació diàries en un país que es distingeix per l'important suport popular a les reivindicacions culturals i nacionals en unes condicions especialment difícils. Xesus Alonso Montero, per la seua banda, és catedràtic de literatura castellana al Col·legi Universitari de Vigo, escriptor especialitzat en temes de llengua i literatura gallegues i vicepresident del Consello de Cultura Galega, organisme consultiu de la Xunta. Dins la polèmica que travessa el món intel·lectual, les organitzacions cíviques, culturals i polítiques de Galícia, s'arreglera amb els partidaris d'una normativa específica del gallec, enfront de les tesis reintegracionistes partidà-

ries de reconstruir la unitat lingüística galaico-portuguesa.

Pregunta.-Quan parlem de cultures oprimides o minoritàries sempre apareix la llengua com un aspecte fonamental. ¿Quina és la situació general de l'«euskera» i del gallec avui? ¿Quines actituds es generen des de l'àmbit polític?

Garmendia.-Al País Basc, entès històricament de Baiona al sud de Navarra, més d'un 30% de la població som capaços de comunicar-nos en *euskera*, una llengua d'origen no llatí. Aquesta dada és ben expressiva i planteja immediatament alguns problemes: en primer lloc, les causes que ens han fet arribar a aquesta situació. Constituïm una comunitat en la qual conviuen grups

d'extraccions socio-culturals molt diferents, que s'han trobat per motius històrics o de treball. Alguns d'aquests grups són quasi irreductibles, en el sentit que són molt difícils d'assimilar els uns amb els altres. L'índex d'alfabetització és prou alt pel que fa a la capacitat de llegir en èuscar. Sobre un total de 700.000 ciutadans que l'entenden, n'hi ha més de 590.000 en la Comunitat Autònoma Basca que el saben llegir.

X. A. Montero.-A Galícia, les diferències són notables. Es tracta d'una llengua romànica erosionada pel castellà. El 80% dels gallegos parlen habitualment la llengua pròpia. El que no hi ha és una política lingüística tan decidida, tan voluntariosa, tan pensada, com a Euska-

di. La Xunta gallega no té voluntat seriosa d'enfrontar el problema. Els polítics gallecs fan com que fan, perquè no estan realment compromesos amb la causa de la llengua gallega. ¿Vol dir això que no hi ha ningú a la Xunta i al partit que la sosté, Alianza Popular, amb una autèntica voluntat d'enfrontar el problema? No exactament. Però estic convençut que uns no saben, altres no volen i una petita minoria, que saben i volen, no poden. De tota manera, és convenient dir que el gallec és actualment una llengua *sota mínims*. Avui hi ha la democràcia i l'estatut, i estem en condicions de defensar una llengua. Però, per aconseguir-ho, és necessari que els polítics assumeixen aquesta defensa. I no és així. Per això, la situació és, en el fons, pitjor que en l'època de Franco, perquè les condicions d'hostilitat són superiors i les possibilitats de promoció del gallec no són consolidades institucionalment. Sense una decisiva, imaginativa i urgent intervenció de l'aparell institucional, una llengua *sota mínims* té una duració limitada.

P.-M'agradaria que co-

mentàsseu quina actitud té la societat respecte al problema lingüístic, i el paper que hi juguen les forces nacionalistes.

P. Garmendia.-Jo plantejaria el problema a l'inrevés. Abans que els nacionalistes jugassen un paper en relació a la cultura basca, fou la cultura basca i la seua situació allò que va generar el nacionalisme. Des d'un punt de vista sòcio-cultural, hi ha unes condicions històriques que fan emergir la consciència de la necessitat d'una acció política de tipus nacionalista. Quan es planteja l'aspiració de donar continuïtat a la pròpia tradició cultural i s'arriba a la conclusió que, per a fer-ho possible, és necessari constituir-se en nació, sorgeix el nacionalisme. Pel que fa a la reacció de la societat davant els problemes sòcio-culturals, és diferent la posició del qui ha arribat fa pocs anys a Euskadi per necessitats estrictament laborals que la dels altres. Nosaltres vivim, de tota manera, una situació de gran respecte per la possibilitat de viure lliurement en la pròpia llengua. I a aquest fet ha contribuït la política constructiva del

govern basc, que ha defensat a ultrança la llibertat lingüística, cosa que exigeix unes mesures encaminades a dotar d'igualtat d'oportunitats la llengua oprimida. Com ha dit el president Garaikoetxea, l'euskera és el «germà malalt» que demana una atenció prioritària. Cal dir, no obstant això, que aquells qui volem viure en euscar encara no ho podem fer, ni de lluny, plenament.

X. A. Montero.-El gallec és, com he dit abans, *sota mínims*, no sols a causa de la deixadesa dels polítics, sinó també perquè hi ha sectors quantitativament i qualitativament importants de la societat gallega que són indiferents, insensibles i, inclús, rebutgen la llengua gallega. La diglòssia té, de vegades, característiques extremes a Galícia, amb un fort component d'autoodi o autosubestimació. Qualsevol política lingüística ha de partir d'aquest fet. Pel que fa als nacionalistes, crec que Garmendia ho ha contestat molt bé. Sorgeixen d'una lectura que fan de la realitat sòcio-cultural i sociolingüística. Hi ha, és clar, diferents tipus de nacionalistes, en

funció de les diferents lectures de la realitat. En el cas concret de Galícia, aquells qui més s'autoanomenen nacionalistes i, inclús, independentistes, són les persones íntimament més compromeses amb la causa de la llengua gallega, però, objectivament, no sempre són encertats, perquè no sempre fan una lectura suficientment complexa d'una realitat que ho és, i molt.

P.-Vull plantejar-vos tres aspectes de la qüestió: la creació d'un estàndard d'una llengua unificada, l'escolarització i la popularització, la propaganda, de l'ús de l'idioma des de les institucions.

Garmendia.-En la qüestió de la unificació de la llengua basca cal partir d'una complexitat que, de vegades, és major vista des de dins que des de fora. Vull dir que en qualsevol llengua la situació dialectal és suficientment forta com per a fer necessària l'expressió culta sintetitzadora. L'esforç per la normativització de la llengua basca, desenvolupat al llarg d'aquest segle, ha quallat a través del grup dialectal del centre, que s'ha imposat a la resta, tot

egin

Idekoa insiste en la necesidad de negociar la alternativa KAS

El Gobierno considera ilegal la huelga de los policias

Hoy sera notificado la sentencia definitiva del 23.1

Vanhan comenzar la huelga a nivel estatal en la tercera jornada

Alberarpen eskatasunari buruzko mahaiaren hitzorduak

El Gobierno defiende que el Gobierno no tiene que ser como Vanhan

Egin, els problemes de la normalització lingüística d'una societat on el castellà s'ha introduït en uns percentatges altíssims

A NOSA TERRA

PERIÓDICO GALEGO SEMANAL

Cinco horas de sentada e unha carga brutal

Día da Pátria: os nacionalistas resistiron

Malleira da Policía Municipal da Vigo

Un campo de penados no Caurel

A Nosa Terra «periodico galego semanal», una de les poques excepcions pel que fa a la introducció del gallec en la premsa escrita

La Voz de Galicia

El Estado nacionaliza Autopistas del Atlántico

El uso de este medio a la causa de los gallegos sufridos

El Estado nacionaliza Autopistas del Atlántico

El uso de este medio a la causa de los gallegos sufridos

El Estado nacionaliza Autopistas del Atlántico

El uso de este medio a la causa de los gallegos sufridos

La premsa escrita a Galícia oblida la realitat lingüística del país

i que hi ha hagut d'altres intents. L'*euskera* unificat d'avui és aquell que més s'assembla al guipuscoà. Es pot dir que, malgrat la convivència de diferents criteris ortogràfics, el fet de la unificació és una realitat en l'exercici escrit de l'*euskera*. Aquest esforç s'ha continuat eixamplant. I no tant en un sentit gramatical com en la conquesta d'espais per a la llengua.

P.-¿Parles de l'«euskera batua», és a dir, de la llengua estàndard?

Garmendia.-Sí, clar. Perquè, ¿què és *euskera*? Hi ha dos aspectes diferents. Quan es planteja l'*euskera batua*, es parla normalment d'aquell *euskera* que ha estat considerat pels lingüistes com l'homogeneïtzant del conjunt dialectal viu. Però el problema és aconseguir de fer-lo operatiu socialment. Jo provinc més dels àmbits polítics i sociològics, i per això ho plantege com dues qüestions diferents. Per a mi, allò important és que la unificació, des d'un punt de vista sociològic, ja s'està produint. El procés d'escolarització, precisament, planteja un període d'iniciació quan el dialecte de l'entorn s'allunya més del model unificat, sempre dins un gran respecte i una gran atenció a la variant pròpia. Hi ha tres nivells d'escolarització en la Comunitat Autònoma Basca: l'A, el B i el D. El model A desenvolupa l'ensenyament en castellà i ensenya l'*euskera*. El B és un model bilingüe en el qual s'ensenya tant en *euskera* com en castellà. En el nivell D, l'ensenyament es fa en *euskera*, i el castellà és una assignatura. L'experiència històrica de les *ikastoles* ha servit de pilar per a portar aquest model endavant. El suport institucional s'ha centrat amb interès a fer possible aquesta escolarit-

Celebració d'un dia de la Pàtria Gallega a Santiago de Compostella

Koldo Mitxelena, un dels grans lluitadors per la unificació de l'euscar literari

La «korrika» és una de les iniciatives de gran ressò popular, a favor de l'ensenyament de l'euscar

zació i la utilització normal de la llengua. Els entrebancs, no obstant això, són molts. Recentment, el Tribunal Suprem ha dictat sentència en un concurs-oposició per a una plaça d'enginyer que donava cinc punts al coneixement de l'*euskera* i quatre al francès i a altres llengües estrangeres. El Tribunal ho ha trobat discriminatori, en una sentència que, amb tots els respectes, considere enormement contraproduent.

X. A. Montero.-Qualsevol llengua que tracta de manifestar-se en els àmbits de la cultura, la literatura

que pràcticament és la del portugués. De fa uns mesos, té caràcter oficial la normativa ortogràfica i morfològica de l'Institut de Lingua Galega i la Real Academia Galega, que fou presentada pel Consello de Cultura Galega, del qual forme part. Aquesta normativa oficial ha trobat l'oposició entusiasta —digna d'una millor causa— d'un grup poc important que està creant un cert desconcert. Pot ser molt negatiu que cada professor tinga un criteri propi. Però crec que el problema es resoldrà. Els rein-

tegracionistes acusen aquesta de ser la normativa d'Alianza Popular i del conservadurisme. És cert que AP és la dreta, però acusar la normativa resulta un maniqueisme ideològic. Fernández Albors, inclús abans que AP, el que feu és sancionar, com a president, l'ortografia de dues institucions solvents i, encara abans, l'ortografia elaborada, precisada i redactada pels grans lingüistes que té el nostre país. Pel que fa a l'escola, el gallec és llengua obligatòria en EGB i batxillerat com a assignatura, però l'ensenyament d'altres matèries en gallec és un fet excepcional que genera problemes amb l'administració. En relació a la propaganda i la promoció per part de les institucions, puc dir que la Xunta i AP no fan pràcticament res.

P.-Els mitjans de comunicació tenen una capacitat normalitzadora i una incidència social i cultural fonamental. ¿Quin és el panorama que presenten als vostres països?

Garmendia: Les possibilitats socials són precàries. A Euskadi funciona bé l'Euskal Telebista. En un altre camp, tenen molta importància les ràdios populars. Els mitjans de co-

EXPLICACIONS SOBRE ALGUNS PONTOS DAS ORIENTACIONS PARA A ESCRITA DO NOSO IDIOMA

municació, i especialment la ràdio, han creat un *euskera* dúctil i ben adaptat. Hi ha una sola emissora totalment en *euskera*, l'Euskadi Irratia, de tipus institucional, una que emet pràcticament en castellà i una altra de bilingüe, que emet des de Bilbao. Altres emissores programen ja algunes hores en *euskera*. Pel que fa als mitjans escrits, hi ha un gran problema. A hores d'ara s'està plantejant la viabilitat d'un diari en *euskera*. Però per a fer-ho possible serien necessàries grans subvencions i, és clar, això pot resultar perillós i artificial. Hi ha un pla de promoció d'unes quatre planes diàries en *euskera* en els periòdics ja existents, amb la condició de canvi de tema continu, per no reduir-lo a un aspecte decoratiu o de traducció del castellà. Tot això es troba en procés d'elaboració i desenrotllament.

X. A. Montero.-La premsa, a Galícia, és pràcticament tota escrita en

castellà. Hi ha suplementos culturals en alguns diaris. Però la presència del galleg és mínima. Amb aquesta llengua solen tractar-se només temes literaris i culturals. A la ràdio, d'una altra banda, i gràcies sobretot a una mitja dotzena de persones que hi treballen, hi ha una major presència que, no obstant això, segueix sent minoritària. En la televisió, hi ha mitja hora al dia en galleg i alguna vegada un espai que s'emeta a la vesprada. Amb el problema que alguns entrevistadors no pertanyents a la plantilla de televisió utilitzen tan malament l'idioma que fan desitjar sentir-los parlar en castellà.

P.-*La literatura i l'edició són dos aspectes bastant significatius també dins el panorama general d'una cultura. ¿Com valoreu la situació en aquest camp?*

Garmendia.-En *euskera* es fan edicions de 1.500 exemplars. El públic lector està encara molt polititzat,

tot i que en la novel·la i altres camps van obrir-se pas plantejaments més genuïnament literaris. Podríem fer una comparança amb la situació de la música i la cançó, en què alguns han reivindicat l'autonomia estètica per damunt del missatge polític. En aquest moment, l'activitat cultural es troba amb un repte: no pot dir que representa allò que no és, sinó que ha de demostrar que és capaç de produir obres dignes de ser llegides.

X. A. Montero.-La producció editorial en galleg és, *grosso modo*, com la basca: al voltant dels tres-cents volums anuals. Són més llibres que els que es publicaven fa uns anys. S'hi dona un politematisme i una varietat de gèneres. Avui hi ha llibres de text, obres filosòfiques, o tractats de matemàtiques que eren quasi insospitables fa uns anys. El panorama comença a obrir-se. Pel que fa a la literatura de creació, han aparegut veus de certa importància

al caliu de les majors llibertats. De tota manera, en un món en què compta tant la cultura de la imatge i la informàtica, la literatura no pot resoldre el problema d'una cultura. Diu bé Garaikoetxea quan afirma que és necessari cuidar amb major atenció el «germà malalt», que són la llengua i la cultura gallegues, per exemple. Pense que cal pagar, durant molt de temps, el «cànon de desgreuge», per fer desaparèixer la discriminació cultural. La solució ha de venir de la ràdio, el teatre, la televisió, el cine...

P.-*En els últims temps ha tingut una certa importància i uns resultats prou bons la política que el govern basc ha posat en pràctica en relació al cinema...*

Garmendia.-S'ha seguit, en general, una política de promoure, a través de subvencions, determinades iniciatives culturals. L'activitat d'un govern no consisteix a dictar allò que ha de ser culturalment i políticament la societat, sinó a crear les condicions perquè els ciutadans puguin exercir la seua voluntat de ser. En el camp del cinema, s'han concedit fortes subvencions. Però s'ha procurat evitar una política de «cine d'estat», per dir-ho d'alguna manera.

P.-*¿S'ha tractat de promoure més que de planificar?*

Garmendia.-No, en absolut. Planificar, sí que es planifica. Es tracta, simplement, de no substituir el cos social. I no en el sentit de deixar fer a la manera del liberalisme del dinou. Si deixàvem fer, probablement s'acabaria la nostra possibilitat de viure en *euskera*. Es pretén crear les condicions que afavorecen la pròpia cultura, però la iniciativa concreta de les activitats correspon a la societat.